

ANALÝZA VYUŽITIA PROSTRIEDKOV Z PROGRAMU OBNOVY DEDINY NA ROZVOJ MIKROREGIÓNOV

Tomáš Charvát

Abstract

The paper is focused on evaluation the financial support from Program obnovy dediny na Slovensku (The village renewal programme in Slovakia) for the village development in Slovakia. The aim is to analyse the financial support from The village renewal programme in Slovakia during the period 1998 – 2012 for micro regional associations in Slovakia. The support was used especially for the renovation of public areas and buildings. The programme helps to create the conditions for the village development, tourist development in rural spaces and ecological awareness of population.

Keywords: financial support, the village renewal programme, micro regional associations, Slovakia

Úvod

Grantové schémy predstavujú jeden z nástrojov cieleného rozvoja regiónu. V západnej Európe ma dlhodobú tradíciu podpora udržania človeka v obci a na vidieku vo všeobecnosti. Slovenským nástrojom na podporu mikroprojektov na vidieku je už viac ako 10 rokov Program obnovy dediny (POD). Príspevok sa zaoberá analýzou využitia finančných zdrojov z tohto programu pre rozvoj mikroregiónov na Slovensku. Analyzované boli projekty v časovom rozpätí 1998 – 2012, ktorých žiadateľmi a realizátormi boli mikroregionálne združenia obcí na Slovensku.

Program obnovy dediny

Program obnovy dediny (POD) je slovenskou podobou nástroja rozvoja vidieka v štátoch západnej Európy, ktorého motívom je udržať človeka na vidieku. Jeho hlavným cieľom je „udržať človeka na vidieku vytvorením ekonomických, organizačných a odborných predpokladov podpory vidieckych komunít k tomu, aby sa vlastnými silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životného prostredia, zachovávanie prírodných a kultúrnych hodnôt vidieckej krajiny a rozvoj environmentálne vhodných hospodárskych aktivít s dôrazom na identitu a špecifiká tohto prostredia.“ V obnove dediny je dôležitá spoluúčasť jej obyvateľov a spolupráca odborníkov smerovaná k zachovaniu kultúrnej kontinuity, tradícií a charakteristického zvlášť vidieckeho sídla a krajiny (Cimermanová, 2011).

Na Slovensku POD realizuje Ministerstvo životného prostredia SR. Organizáciou a odbornou garanciou POD na Slovensku bola poverená Slovenská agentúra životného prostredia, ktorá poskytuje pre obce poradenstvo, spracúva metodické podklady, zabezpečuje monitoring dotácií, propagáciu, osvetu, vzdelávanie, medzinárodnú spoluprácu (Cimermanová, 2011).

Z Programu obnovy dediny sa finančne podporujú drobné realizácie, najmä verejné priestranstvá a objekty. Program tým pomáha vytvárať podmienky pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu a zvyšuje ekologické povedomie obyvateľov.

Mikroregióny a mikroregionálne združenia

Na Slovensku nemáme zákonnú definíciu pojmu mikroregión. Pod mikroregiónom sa na jednej strane označuje „geograficky ohraničené územie, ktoré má nejaké spoločné charakteristiky (prírodné, demografické, historické, kultúrne a pod.)“. Týmto pojmom sa však na druhej strane tiež označuje „dobrovoľné združenie obcí a miest za účelom riešenia spoločných problémov a za účelom hľadania spoločných ciest rozvoja príslušného územia“ (Cimermanová, 2011).

Geografi sa vo svojich prácach vymedzeniu pojmu „mikroregión“ v prevažnej väčšine vyhýbajú. Sídlni geografi a odborníci z oblasti verejnej správy chápu mikroregión ako administratívnu jednotku na hierarchickej úrovni medzi úrovňou obcí a úrovňou okresov (obvodov, krajov). Pre takéto mikroregióny potom často používajú pojem „prirodzené mikroregióny“. Tento prístup zastávajú Slavík a Bačík (2007), Slavík, Kozuch, Bačík (2005), či Sloboda (2004, 2006, 2010) či Sloboda s Dostálom (2005). V Českej republike predstavili projekt vymedzenia nodálnych mikroregiónov Halás, Kladivo, Šimáček a Mintálová (2010). Geografi zaoberajúci sa vidieckou krajinou si všimajú potenciál mikroregionálnych združení v rozvoji vidieka, zameriavajú sa na analýzu ich činností a významu pre rozvoj konkrétneho mikroregiónu v aplikačnej rovine. Do tejto skupiny možno zaradiť napríklad práce Spišiaka (1999, 2000, 2002, 2003, 2007), Tvrdonovej, Píknovej a Reed (1998), Klamára (2007) a i.

Najvšeobecnejšie sa podľa nášho názoru dá mikroregión vyčleniť ako účelovo vymedzený priestorový útvar pozostávajúci z menšieho počtu obcí homogénnych v určitej priestorovej alebo humánno–geografickej charakteristike, alebo v spoločnom pláne rozvoja (Charvát, 2011). Ide teda o priestorový celok skladajúci sa z obcí, ktoré spája rovnaký priestorový (geografický) alebo spoločenský aspekt (znak) alebo rozvojový plán.

Mikroregionálne združenie je právnická osoba založená na účely dosiahnutia spoločných riešení pri zvyšovaní úrovne hospodárskeho rozvoja, sociálneho rozvoja a územného rozvoja regiónu. Predmetom činnosti takéhoto združenia je v zmysle zákona o podpore regionálneho rozvoja č. 539/2008 Z. z. zvyčajne oblasť sociálnych vecí, starostlivosti o životné prostredie (predovšetkým zhromažďovanie, odvoz a spracúvanie komunálneho odpadu, odvádzanie a čistenie

odpadových vôd), miestna doprava, oblasť školstva, kultúry a miestny cestovný ruch; svojou činnosťou združenie obcí napomáha vytváraniu podmienok na plnenie úloh obcí, ako aj úloh vyššieho územného celku. Vidiecke mikroregionálne združenia vznikajú aj preto, aby mohli efektívne pripraviť rozvojové programy za účelom zvýšenia kvality života na vidieku.

Realizácia POD pre rozvoj mikroregiónov

Systémová realizácia POD sa začala v roku 1997, keď vláda SR schválila svojím uznesením č. 222/1997 materiál „Program obnovy dediny na Slovensku, Aktualizácia 1998“. Jeho garantom sa stalo Ministerstvo životného prostredia SR v spolupráci s Ministerstvom pôdohospodárstva SR. Výkonným garantom POD sa stala Slovenská agentúra životného prostredia. Pokračovanie POD po roku 1999 bolo v oblasti finančnej podpory bez zmeny kompetencií potvrdené uznesením vlády SR č. 486/1999 a prebieha dodnes.

Obce každoročne podávajú žiadosti vo forme jednoduchých projektových formulárov, ktorými deklarujú záujem o systémové riešenie svojho rozvoja a obnovy, ako aj schopnosť uchádzať sa o finančné zdroje z rôznych grantov a fondov. Termín podávania žiadostí je každoročne k 31. októbru. Finančné zdroje na dotácie obcí a mikroregiónov (MR) z POD poskytuje rezort životného prostredia prostredníctvom Environmentálneho fondu. Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP) v tomto procese je poverená vecnou a finančnou administráciou dotácií, vrátane kontroly. Obce uzatvárajú zmluvy o poskytnutí dotácie s Environmentálnym fondom, o výške celkovej čiastky určenej na dotácie z POD rozhoduje minister životného prostredia.

Za 15 rokov využívania dotačného systému POD sa zapojilo do tohto programu spolu 2 335 obcí a 249 mikroregionálnych združení obcí. Spolu to predstavuje 80,9 % všetkých obcí SR, čo svedčí o mimoriadnej obľube tohto dotačného mechanizmu. Za toto obdobie obce a MR podali celkom 11 627 žiadostí, pričom bolo podporených 2 708 projektov v sumárnej výške takmer 7,44 mil. € (224 mil. Sk). Priemerná výška dotácie činila 2.786 € (83 931 Sk). Vzhľadom na obmedzené finančné prostriedky mohlo byť podporených každoročne v priemere iba 23,29 percent všetkých požiadaviek.

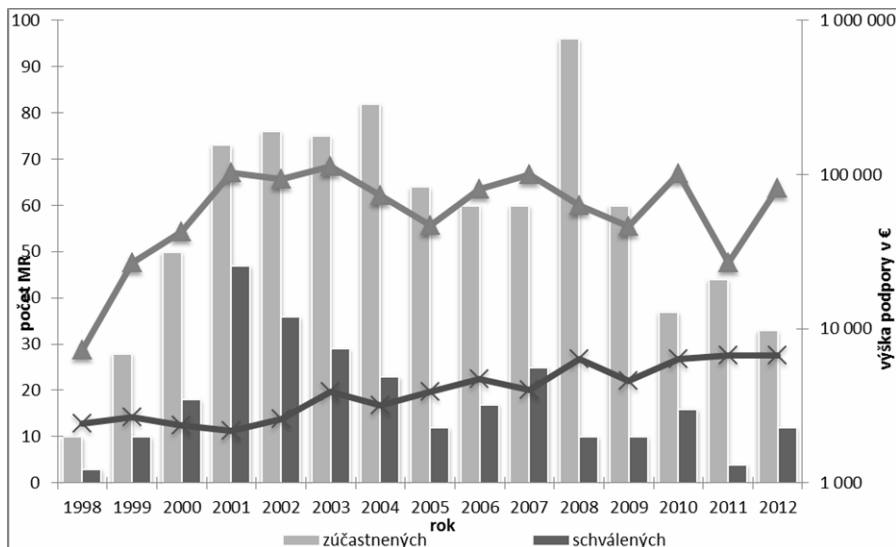
Využitie prostriedkov z POD v období 1998–2012

V sledovanom období rokov 1998–2012 sa do programu zapojilo 848 žiadateľov spomedzi mikroregionálnych združení. Jeden mikroregión sa pritom mohol do Programu obnovy dediny zapojiť aj opakovane. Pri žiadosti o finančný príspevok bolo úspešných 272 mikroregionálnych združení, čo predstavuje 32 %-nú úspešnosť podania žiadosti. Na podporu projektov mikroregionálnych združení bolo v analyzovanom období vyčlenených 1 004 100 € (pri prepočte projektov

realizovaných v SKK konverzným kurzom 1 € = 30,1260 Sk). V prepočte to predstavuje priemernú dotáciu 3 691,5 € na jeden projekt podporený z Programu obnovy dediny na Slovensku. Sumárny prehľad podpory znázorňuje graf 1, údaje sú spracované v tab. 1.

Graf 1: Vývoj počtu projektov a finančnej podpory v rokoch 1998 – 2012

Graph 1: Projects and financial support in 1998 – 2012 period

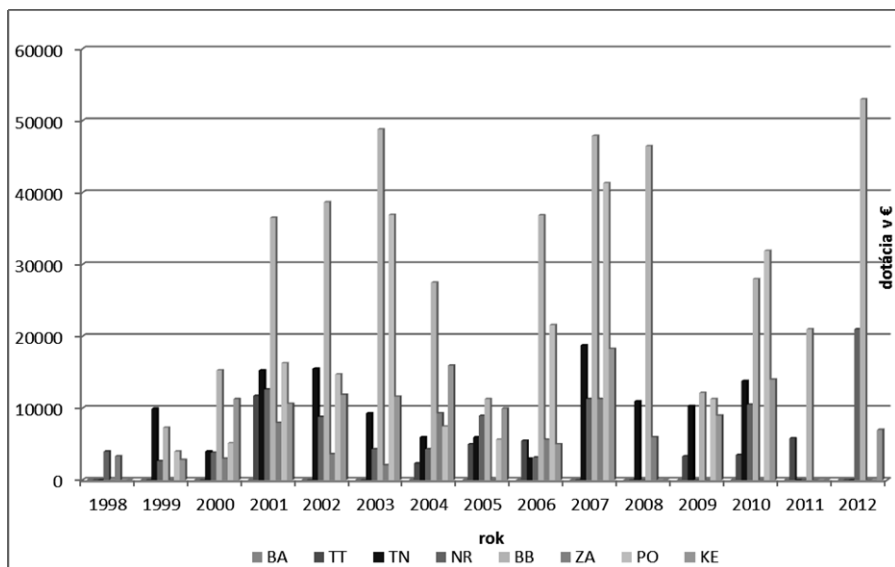
Zdroj (Source): SAŽP, 2012

Z Programu obnovy dediny na Slovensku sa prvýkrát podporili projekty v roku 1998. Išlo o tri podporené projekty v Nitrianskom a Banskobystrickom kraji zaoberajúce sa prípravou spoločných územných plánov a separovaného zberu. V ďalšom období výrazne vzrástol počet projektov z Banskobystrického a Prešovského kraja. Vo výraznej miere boli podporované urbanistické štúdie a plány rozvoja mikroregiónov. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie počet žiadateľov stagnoval a v ďalšom období dokonca klesal. Výrazný pokles počtu žiadateľov po roku 2009 (graf 1) možno vysvetliť sústredením sa obcí na vytváranie novej formy mikroregionálnych združení vo forme miestnych akčných skupín. V súčasnom období sú podporované najmä ekologické projekty, urbanistické štúdie či budovanie náučných chodníkov.

Priestorovú alokáciu finančných zdrojov z Programu obnovy dediny za jednotlivé roky zaznamenávajú graf 2 a tab. 2.

Graf 2: Alokácia zdrojov z POD podľa jednotlivých krajov Slovenska

Graph 2: Allocation of sources from POD to Slovak regions

Zdroj (Source): SAŽP, 2012

Spomedzi krajov majú v Programe obnovy dediny na Slovensku dlhodobo najväčšie zastúpenie Banskobystrický a Prešovský kraj. Prevažba Banskobystrického kraja súvisí s prítomnosťou sídla Vidieckeho parlamentu na Slovensku v Banskej Bystrici, ktorý podporuje a riadi vidiecke iniciatívy pri riadení vidieckeho rozvoja. V Prešovskom kraji je zase najväčší podiel malých obcí, ktoré sú ekonomicky príliš slabé na to, aby si projekty vedeli zaobstarať samostatne.

Z hľadiska ekonomickej sily regiónov majú v čerpaní finančných prostriedkov prevahu chudobné regióny, najmä v Banskobystrickom a Košickom kraji. Do hospodársky vyspelejších regiónov prúdilo z POD menšie množstvo finančných zdrojov.

Najmenej projektov z POD bolo realizovaných v zázemí nášho hlavného mesta. V Bratislavskom kraji nebol za celé obdobie existencie programu realizovaný žiaden projekt. Malé množstvo projektov bolo realizovaných v Trnavskom kraji. Počas väčšiny rokov bol z tohto regiónu podporený jeden projekt, len v roku 2001 boli podporené 2 projekty v tomto regióne. Naopak, počas ôsmich rokov (1998–2000, 2002, 2003, 2007, 2008, 2012) nebol podporený žiaden projekt Trnavského kraja.

Tab. 1: Prehľad finančných prostriedkov z POD v rokoch 1998 – 2012

Table 1: Overview of financial support from the The village renewal programme in 1998 – 2012

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
zúčastnených	10	28	50	73	76	75	82	64	60	60	96	60	37	44	33
schválených	3	10	18	47	36	29	23	12	17	25	10	10	16	4	12
podpora spolu	7 303	26 721	42 488	102 237	93 169	113 009	72 794	46 803	80 661	100 013	63 400	46 038	101 670	26 813	80 980
priemerná dotácia	2 434	2 672	2 360	2 175	2 588	3 897	3 165	3 900	4 745	4 001	6 340	4 604	6 354	6 703	6 748

Tab. 2 Alokácia zdrojov – vjednotlivých krajoch v rokoch 1998 – 2012

Tab. 2 Allocation of sources to regions in 1998 – 2012 period

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
BA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TT	0	0	0	11 727	0	0	2 324	4 979	5 477	0	0	3 319	3 500	5 813	0
TN	0	9 958	3 983	15 269	15 502	9 294	5 975	5 975	2 987	18 755	10 954	10 319	13 800	0	0
NR	3 983	2 656	3 817	12 614	8 796	4 315	4 315	8 962	3 153	11 286	0	0	10 500	0	21 000
BB	0	7 303	15 269	36 513	38 661	48 795	27 485	11 286	36 845	47 899	46 471	12 142	27 970	21 000	52 980
ZA	3 319	0	2 987	7 967	3 621	2 075	9 294	0	5 643	11 286	5 975	0	0	0	0
PO	0	3 983	5 145	16 265	14 712	36 912	7 469	5 643	21 576	41 326	0	11 285	31 900	0	0
KE	0	2 821	11 286	10 622	11 877	11 618	15 933	9 958	4 979	18 257	0	8 973	14 000	0	7 000

Zdroj (source): SAŽP, 2012

Záver

Program obnovy dediny (POD) je slovenskou podobou nástroja rozvoja vidieka v štátoch vyspelej Európy, ktorého motívom je udržať človeka na vidieku. Na Slovensku ho realizuje Ministerstvo životného prostredia SR. Z Programu obnovy dediny sa finančne podporujú drobné realizácie, najmä verejné priestranstvá a objekty. Prvé projekty boli z tohto programu podporené v roku 1998. Odvtedy bolo na podporu projektov vyčlenených vyše 1 000 000 €.

Z hľadiska ekonomickej sily regiónov majú v čerpaní finančných prostriedkov prevahu chudobné regióny. Spomedzi krajov majú v Programe obnovy dediny na Slovensku dlhodobo najväčšie zastúpenie Banskobystrický a Prešovský kraj. Do hospodársky vyspelejších regiónov prúdilo z POD menšie množstvo finančných zdrojov. Najmenej projektov z POD bolo realizovaných v zázemí nášho hlavného mesta.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/1143/2012 Regióny: vývoj, transformácia a regionálna diferenciacia a projektu Grant UK č. UK/629/2012 Typológia mikroregionálnych štruktúr v zázemí Bratislavy.

Literatúra

- Cimermanová, I. 2011.** Mikroregióny. Osobná komunikácia. /2011-02-09/.
- Halás, M., Kladio, P., Šimáček, P., Mintálová, T. 2010.** Delimitation of micro-regions in in the Czech republic by nodal regions. Moravian geographical reports. 2/2010. Vol. 18. 2010, s. 16–23
- Charvát, T. 2011.** Úvod do problematiky mikroregiónov v Slovenskej republike. In Acta geographica Universitatis Comenianae, Vol. 55, 2011, No. 2. Bratislava : Univerzita Komenského, 2011, s. 283-289. ISBN 978-80-223-3204-0
- Klamár, R. 2007.** Strategické plánovanie rozvoja mikroregiónu Ptava. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, 2007, 210 s. ISBN 978-80-8068-604-8
- Slavík, V., Bačík, V. 2007.** Mikroregióny ako podklad ku komunálnej reforme v SR. Geographia Cassoviensis, roč. 1, Košice : Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta UPJŠ, 2007, s. 169-174
- Slavík, V., Kožuch, M., Bačík, V. 2005.** Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky: Projekt riešený pre splnomocnenca vlády SR pre decentralizáciu verejnej správy. 37 s
http://www.komunal.eu/subory/Mikroregiony_Slovenska.pdf /2012-09-09/
- Sloboda, D. 2004.** Charakter sídelnej štruktúry Slovenska ako predpoklad pre komunálnu reformu.
http://www.konzervativizmus.sk/upload/prezentacie/Sloboda_komreforma.pdf /2012-09-13/
- Sloboda, D. 2006.** Slovensko a regionálne rozdiely. Teórie, regióny, indikátory, metódy. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, 2006.
http://www.konzervativizmus.sk/upload/pdf/Slovensko_a_regionalne_rozdiely.pdf /2012-09-13/
- Sloboda, D. 2010.** Konzervativizmus: Veľké problémy malých obcí.
<http://www.konzervativizmus.sk/article.php?3638> /2011-11-02/
- Sloboda, D., Dostál, O. 2005.** Prirodzené regióny sú lepšie než umelá "osmička". Bratislava: KI M. R. Štefánika, 2005.
<http://www.konzervativizmus.sk/article.php?307> /2011-02-13/
- Spišiak, P. 1999.** Poľnohospodárstvo v marginálnych oblastiach (na príklade Bielych Karpát). Folia Geographica 3. Acta Facultatis studiorum humanitatis et naturae Universitatis Prešovensis. Prírodné vedy 32. Folia Geographica 3. Prešov : Prešovská univerzita, 1999, s. 198-203. ISBN 80-88722-64-0

Spišiak, P. 2000. Udržateľnosť rurálnych marginálnych mikroregiónov Slovenska (Javorina, Podhorie). In: Trendy v poľnohospodárskej ekonomike a manažmente. Zborník. Rozvoj vidieka a regiónov IV. diel. Nitra : FEM SPU, 2000, s. 185 – 190

Spišiak, P. 2002. Obnova dediny na Slovensku. Geografické informácie 7, II. diel. Nitra : Prírodovedecká fakulta UKF, 2002, s. 203 – 211

Spišiak, P. 2003. Geografické aspekty súčasných vidieckych mikroregiónov na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie „Vidiek – šanca pre rozvoj IV.: Súčasné problémy rozvoja vidieckeho priestoru“. Nitra, 2003, s. 53 – 57

Spišiak, P. 2007. Základy geografie poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2007, 154 s. ISBN 978-80-223-2296-6

Tvrdoňová, J., Píknová, Z., Reed, T. 1998. Stratégia rozvoja Topoľčiansko - Duchovského mikroregiónu. In: Bielik (ed). 1998: Medzinárodné vedecké dni '98. Regionálny rozvoj a cestovný ruch. Zboník. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 1998, s. 28 – 32

Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja

ANALYSIS OF FINANCIAL SUPPORT USING FROM THE VILLAGE RENEWAL PROGRAMME IN SLOVAKIA

Summary

The Village Renewal Programme (Program obnovy dediny) is a Slovak similar tools for rural development in the advanced countries of Europe, whose motive is to keep a man in rural country. From this programe is supported the implementation of change, especially public spaces and buildings. The first projects were supported under this program in 1998. Since then, support for projects earmarked more than € 1 million.

The aim of this paper is to analyse the financial support from The village renewal programme in Slovakia during the period 1998 – 2012 for micro regional associations in Slovakia. The support was used especially for the renovation of public areas and buildings. The programme helps to create the conditions for the village development, tourist development in rural spaces and ecological awareness of population.

The biggest amount of support was used in the poorest regions in Slovakia. Economically more developed regions was supported in lower amount. Minimum od the projects was realized was realized in the region of our capital – Bratislava.

Mgr. Tomáš Charvát

Katedra regionálnej geografie, ochrany a využívania krajiny PRIF UK

Mlynská dolina, 842 15 Bratislava

E – mail: charvat@fns.uniba.sk